

บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

THE SCHOOL DIRECTOR SROLES ON DEVELOPING CURRICULUM AND LEARNNING MANAGEMENT

ภคพร เลิกนอ¹ และ เอกราช โขจิตพิมานเวช²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Phakcapohn Loeknok¹ and Ekkarach Kositpimanvach²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus^{1,2}

Corresponding Author, E-mail: Tookatoon_z@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้เพื่อให้มีเนื้อหาสาระที่เหมาะสม และทันกับเหตุการณ์บ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยีซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่ในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หลักสูตรที่ดีที่สุดต้องมีการพัฒนาอยู่อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้และ 4) การนำหลักสูตรไปใช้ สำหรับการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารจะต้องมีบทบาทส่งเสริมและพัฒนาการจัดการเรียนรู้คือ 1) การส่งเสริมและพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู 2) การพัฒนาสื่อและสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ 3) การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

คำสำคัญ: บทบาทผู้บริหารสถานศึกษา; การพัฒนาหลักสูตร; การจัดการเรียนรู้

* ได้รับบทความ: 20 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 24 ธันวาคม 2564; ตอรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2564

Abstract

This academic article involves the information about the roles of school directors on developing curriculum and learning management in order to adjust the contents that are proper and responsive to changes in politics, economy, society and technology which is considered as the important part of education system. The school directors are responsible for setting guidelines on learning management in order to succeed the school objectives. The most effective curriculum needs to be developed continuously.

The school director's roles in curriculum development are as follow: 1) Analyzing basic information, 2) Setting the objectives of the curriculum, 3) Specifying the contents and learning experiences and 4) applying the curriculum. The roles of school directors on teachers' learning management are 1) to encourage and support teachers' learning management, 2) to develop instructional media and learning facilities and 3) to encourage and develop students' learning experiences.

Keywords: The Roles of School Directors; Curriculum Development; Learning Management

บทนำ

ทุกประเทศทั่วโลกให้ความสำคัญกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพราะมีความสำคัญในการพัฒนาให้เศรษฐกิจมีความก้าวหน้าและเข้มแข็งรวมทั้งนำไปสู่สังคมฐานความรู้ที่สร้างสรรค์จากการใช้ประโยชน์สถานศึกษาได้อย่างเต็มที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกภายนอกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วอันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลที่ทำให้ประเทศต่าง ๆ ต้องพึ่งพาอาศัยและมีความเชื่อมโยงระหว่างกันมากขึ้นซึ่งคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายของรัฐบาลไปสู่ความสำเร็จให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562) เพราะโลกกำลังเปลี่ยนแปลงจากยุคอุตสาหกรรมเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีอัตโนมัติสังคมแห่งโลกอนาคตเข้าสู่ยุคแห่งการแข่งขันกันโดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นฐานความรู้และเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสร้างความสามารถในการแข่งขันส่งผลให้การบริหารโรงเรียนเชิงสร้างสรรค์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสลับซับซ้อนและปัญหาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญและมีภารกิจหลายด้านจะต้องบริหารทรัพยากรและทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งกระบวนการบริหารงานจะต่างไปจากงานของผู้อื่นเพราะไม่ได้ลงมือปฏิบัติโดยตรงจึงต้องใช้ทักษะการบริหารกระบวนการและเทคนิคต่าง ๆ หากไม่มีก็จะบริหารงานไม่ได้เพราะในยุค 4.0 โรงเรียนทั้งหลายต้องเผชิญกับปัญหาท้าทายใหม่ๆ มากมาย

(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2557) ดังนั้นการที่ผู้บริหารสถานศึกษาคณะครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาทั้งนี้ก็จะกระทำการและปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ให้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้และแนวคิดที่มีเหตุผลและความถูกต้องอันจะเป็นแนวทางขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความเชื่อมั่นและมุ่งมั่นในการปฏิบัติภารกิจดังกล่าว

บทความนี้จะนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับบทบาทที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนาการจัดการเรียนรู้โดยมีรายละเอียดของบทความประกอบด้วยบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษาวิธีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาความสำคัญของการจัดการเรียนรู้และวิธีการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามลำดับ

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญที่สุดในสถานศึกษาที่จะสามารถดำเนินการให้หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนเกิดขึ้นได้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ครบถ้วนในกระบวนการและเมื่อโลกมีความเจริญก้าวหน้าเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังนี้นบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วยซึ่งได้มีการกล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 12) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ว่า เป็นผู้ดำเนินการพัฒนา มีการจัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา หลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การสร้างความร่วมมือและประสานกับบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษาเพื่อการวางแผนพัฒนาการจัดให้มีข้อมูลสารสนเทศ สนับสนุนการจัดสภาพแวดล้อม ตลอดจนวัสดุ อุปกรณ์ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนการนิเทศช่วยเหลือ โดยจัดให้มีระบบนิเทศภายใน ระบบประกันคุณภาพภายในอย่างเป็นระบบการกำกับติดตาม ประเมินผลและมีการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และการสนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษาได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความเข้าใจความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนตลอดเวลา

จิราภา เพียรเจริญ (2556) กล่าวว่าผู้บริหารมีบทบาทในการบริหารจัดการเรียนรู้โดยยึดหลักการแนวคิดและจุดเน้นของการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาโดยเป็นผู้กำหนดนโยบายกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบครบวงจรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่สำคัญที่ต้องดำเนินการให้มีการจัดทำพัฒนาและการใช้หลักสูตรของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งควรครอบคลุมทั้งเรื่องการวางแผนหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้การนิเทศติดตามหลักสูตร รวมไปถึงการประเมินหลักสูตร

ความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา

ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษาว่าสถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวชุมชนสังคมและประเทศชาติ (ประเสริฐ ประวิตรุ่งเรือง, 2559) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาชั้นพื้นฐานจะต้องจัดทำสาระในรายละเอียดตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางและจัดทำหลักสูตรอื่นบางส่วนเพิ่มเติมเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้นบทบาทของสถานศึกษาโดยเฉพาะผู้บริหารและคณะครูจะต้องรับผิดชอบงานทางด้านการจัดทำรายละเอียดของหลักสูตรในทุกเนื้อหาสาระเพิ่มเติมทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นให้มากที่สุดประกอบกับสถานศึกษามีบุคลากรที่มีความพร้อมที่จะกำหนดนอกจากนี้ยังมีนักวิชาการได้ศึกษาเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตร ไว้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 38-39) ให้แนวคิดว่า หลักสูตรเป็นหลักและหัวใจของการจัดการเรียนการสอน ทำให้การศึกษาดำเนินไปสู่เป้าหมายที่วางไว้และทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพ หลักสูตรจึงเป็นเสมือนแบบแปลนสำหรับการเรียนการสอน สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 16) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนบ้ำหลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ
 2. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา
 3. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดหมายของการจัดการศึกษา
 4. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่เป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง
 5. หลักสูตรเป็นเครื่องมือกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม
 6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าวิธีการดำเนินการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร
 7. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอันที่อยู่ร่วมกันในสังคมและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง
- สรุปได้ว่า หลักสูตรเปรียบเสมือนหัวใจของการศึกษาที่ถือเป็นแก่นสำคัญในการวางแผนทางการจัดการศึกษา ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางของการศึกษาในการที่จะให้ความรู้ การเสริมสร้างเจตคติ รวมไปถึงการฝึกฝนในด้านต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนารอบด้าน

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรในระดับชาติหรือระดับสถานศึกษาจะมีวิธีดำเนินการในลักษณะเดียวกันกล่าวคือ เริ่มด้วยการกำหนดจุดหมายของหลักสูตรการกำหนดเนื้อหาสาระการนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินหลักสูตรและการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรอย่างไรก็ตามแต่ละขั้นตอนอาจมีการกระจายกิจกรรมให้ละเอียดและครอบคลุมมากขึ้นได้เพื่อให้เหมาะสมกับธรรมชาติของหลักสูตรแต่ละระดับหรือแต่ละประเภทนอกจากนี้ในการพัฒนาหลักสูตรควรมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอกซึ่งเป็นเสมือนกลไกในการบริหารและจัดการระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้ผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบงานระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเกิดประสิทธิภาพที่ยั่งยืน (ณรงค์ พิมพ์สาร, บังอร โกศลปริญญานันท์ และ พงษ์ศักดิ์ พัวพรพงษ์, 2563 : 315-324)

Taba (1962) นักพัฒนาหลักสูตรชาวอเมริกันให้ความเห็นสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นผู้จัดทำหลักสูตรเองโดยยึดหลักการดำเนินการจากระดับล่างหรือระดับรากหญ้าหาบามีความเชื่อว่าครูในโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้สอนโดยตรงควรจะเป็นผู้จัดทำหลักสูตรเองมากกว่าส่วนกลางหรือเจ้าหน้าที่ระดับสูงเป็นผู้จัดทำ และจัดส่งมาให้และกล่าวว่าครูควรจะเริ่มกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจากการสร้างหน่วยการเรียนรู้การสอนในเนื้อหาเฉพาะสำหรับเด็กในโรงเรียนก่อนความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้ Taba (1962) ได้กำหนดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียนออกเป็น 5 ขั้นตอนซึ่งสามารถปรับใช้ได้กับบริบทของประเทศไทยดังนี้

1. การผลิตหน่วยการเรียนรู้การสอนหรือหลักสูตรเฉพาะรายวิชาการดำเนินการจะเป็นไปในลักษณะนำร่องกระบวนการจัดทำหลักสูตรในลักษณะหน่วยการเรียนรู้หรือหลักสูตรเฉพาะรายวิชา มีกิจกรรมดำเนินการ 8 ประการดังนี้

- 1.1 การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนในขั้นนี้คณะกรรมการหลักสูตรของโรงเรียนจะสำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตรโดยพิจารณาจากช่องว่างจุดบกพร่องและความหลากหลายแห่งภูมิหลังของผู้เรียน

- 1.2 การกำหนดจุดหมายภายหลังจากได้วิเคราะห์ความต้องการของนักเรียนแล้วผู้วางแผนหลักสูตรจะร่วมกันกำหนดจุดหมายที่ต้องการ

- 1.3 การเลือกเนื้อหาเนื้อหาสาระหรือหัวข้อเนื้อหาที่จะนำมาศึกษาได้มาโดยตรงจากจุดหมายคณะผู้ทำหลักสูตรไม่เพียงแต่จะต้องพิจารณาจุดหมายในการเลือกเนื้อหาเท่านั้นแต่จะต้องพิจารณาความสอดคล้องและความสำคัญของเนื้อหาที่เลือกด้วย

1.4 การจัดเนื้อหาเมื่อได้เนื้อหาสาระแล้วงานขั้นต่อไปคือการจัดลำดับเนื้อหาซึ่งอาจจัดตามลำดับจากเนื้อหาที่ง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยากหรืออาจจัดตามลักษณะหรือธรรมชาติของเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้การจัดเนื้อหาที่เหมาะสมควรจะสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้เรียนความพร้อมของผู้เรียนและระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

1.5 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องเลือกวิธีการหรือยุทธวิธีที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้กับเนื้อหาได้นักเรียนจะทำความเข้าใจเนื้อหาผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่กว้างแผนหลักสูตรและครูเป็นผู้เลือก

1.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ครูเป็นผู้ตัดสินใจวิธีการที่จะจัดและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้และการจัดลำดับขั้นตอนของการใช้กิจกรรมในขั้นนี้ครูจะปรับยุทธวิธีให้เหมาะกับนักเรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูรับผิดชอบ

1.7 การกำหนดสิ่งที่จะต้องประเมินและวิธีการในการประเมินครูผู้สอนในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรจะต้องประเมินและตรวจสอบให้ได้ว่าหลักสูตรดังกล่าวบรรลุจุดหมายหรือไม่ ครูผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิควิธีอย่างหลากหลายเพื่อใช้ให้เหมาะสมกับการวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและให้สามารถบอกได้ว่าจุดหมายของหลักสูตรได้รับการตอบสนองหรือไม่

1.8 การตรวจสอบความสมดุลและลำดับขั้นตอนผู้จัดทำหลักสูตรจะต้องมุ่งเน้นที่การจัดทำหลักสูตรหรือหน่วยการเรียนการสอนให้คงเส้นคงวาและสอดคล้องภายในตัวหลักสูตรเองการดำเนินการในลักษณะนี้ก็เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมและเกิดความสมดุลในเนื้อหาและประเภทของการเรียนรู้

2. การนำหลักสูตรหรือหน่วยการเรียนไปทดลองใช้เมื่อคณะผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้จัดทำหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรในรูปของสื่อหรือบทเรียนต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วคณะครูก็จะนำเอกสารหลักสูตรเหล่านั้นไปทดลองสอนในชั้นเรียนที่รับผิดชอบมีการสังเกตวิเคราะห์และเก็บรวบรวมผลการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรให้สมบูรณ์ขึ้นในอนาคตต่อไป

3. การปรับปรุงเนื้อหาในหลักสูตรให้สอดคล้องกันในส่วนนี้จะต้องปรับหน่วยการเรียนหรือหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริงโดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างความสามารถของผู้เรียนกับทรัพยากรที่โรงเรียนมีอยู่และกับพฤติกรรมการสอนของครูมีการรวบรวมข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ได้จากการทดลองไว้ในคู่มือครูเพื่อจะใช้เป็นข้อสังเกตและแนวทางที่จะช่วยให้ครูได้จัดกิจกรรมการสอนอย่างรอบคอบ

4. การพัฒนากรอบงานภายหลังจากจัดทำบทเรียนหรือหลักสูตรรายวิชาต่างๆจำนวนหนึ่งแล้วผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องตรวจสอบหลักสูตรและสื่อในแต่ละหน่วยหรือแต่ละรายวิชาในประเด็นของความ

เหมาะสมและความเพียงพอของขอบข่ายเนื้อหาและความเหมาะสมของการจัดลำดับเนื้อหาครูหรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาหลักสูตรจะต้องรับผิดชอบจัดทำหลักการและเหตุผลของหลักสูตร โดยดำเนินการผ่านกระบวนการการพัฒนากรอบงาน

5. การนำหลักสูตรไปใช้และเผยแพร่เพื่อให้ครูที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรไปใช้จริงในระดับห้องเรียน อย่างได้ผลจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องจัดฝึกอบรมครูประจำการอย่างเหมาะสม

สรุปได้ว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรมีสาระสำคัญดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานคือข้อมูลทางด้านความต้องการความจำเป็นและปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจการเมืองและการปกครองตลอดจนนโยบายทางการศึกษาของรัฐข้อมูลทางด้านจิตวิทยาปรัชญา การศึกษาความต้องการของผู้เรียนตลอดจนวิเคราะห์หลักสูตรเดิมเพื่อพิจารณาข้อดี ข้อเสีย บกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข

2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรคณะกรรมการดำเนินงานจะต้องร่วมกันพิจารณากำหนด จุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานโดยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องระบุคุณสมบัติ ของผู้ที่จบหลักสูตรนั้นๆที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัยจิตพิสัยและทักษะพิสัยโดยกำหนดทั้ง จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะแต่ละรายวิชาซึ่งจะเน้นการปฏิบัติมากขึ้นโดยคำนึงถึงพัฒนาการ ทางร่างกายและจิตใจตลอดจนปลูกฝังนิสัยที่ดีงามเพื่อให้เป็นพลเมืองดี

3. การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้หลังจากได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร แล้วก็ถึงขั้นการเลือกสาระความรู้ต่างๆที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เพื่อความสมบูรณ์ให้ได้ว่าความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งกระบวนการขั้นนี้จะต้องครอบคลุมถึงการคัดเลือก เนื้อหาวิชาแล้วพิจารณาจัดลำดับเนื้อหาเหล่านั้นว่าเนื้อหาสาระใดเป็นพื้นฐานของเนื้อหาใดบ้างควรให้ เรียนอะไรก่อนอะไรหลังแล้วแก้ไขเนื้อหาที่ถูกต้องสมบูรณ์ทั้งแง่สาระและการจัดลำดับที่เหมาะสม ตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้

4. การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นของการแปลงหลักสูตรไปสู่การจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับครูผู้สอนหลักสูตรจะประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้สอนจะต้องศึกษาทำความเข้าใจและมีความชำนาญในการใช้หลักสูตรซึ่งครอบคลุมถึงการเตรียมการสอนการจัดการเรียนการสอนการจัดสภาพแวดล้อมต่างๆภายในโรงเรียนเพื่อเสริมหลักสูตร การนิเทศการศึกษาและการบริหารการบริการหลักสูตรฯลฯนอกจากนี้ในขั้นนี้ยังครอบคลุมถึงการนำ หลักสูตรไปทดลองใช้ก่อนนำไปเผยแพร่ด้วย

การจัดการเรียนรู้

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้อย่างหลากหลาย ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 21) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการ วิธีการ การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ โดยมีการจัดบรรยากาศ เนื้อหาสาระ กระบวนการ การประเมินผลการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน แหล่งการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน (2557 : 8) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้ คือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของผู้สอน

กุลิศราจิตรชญาวนิช (2562 : 2) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของผู้สอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนสิ้นสุด การประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมและเกิดทักษะหรือสมรรถนะต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้จากความหมายในข้างต้น

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542 : 255) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีระบบระเบียบครอบคลุมการดำเนินการตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการประเมินผล

ฮู และ ดันแคน (Hough and Duncan 1970 : 144) อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนให้ผู้ อื่นเกิดการเรียนรู้ และมีความผาสุกดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่าง ๆ 4 ด้านดังนี้

1. การจัดการหลักสูตร(Curriculum)
2. การจัดการเรียนการสอน(Instruction)
3. การวัดผล(Measuring)
4. การประเมินผลการเรียนรู้(Evaluation)หลังการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนจัดสถานการณ์สภาพการณ์ หรือ กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ และสามารถนำประสบการณ์การเรียนรู้นั้นไปใช้ได้

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

ครูผู้สอน จำเป็นจะต้องศึกษาจากข้อมูลหลายประการ เพื่อนำมาช่วยเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ของตน และการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ไม่ว่าระดับใด จะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการดังต่อไปนี้ (สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน, 2557 : 9 - 10)

1. ผู้เรียน ธรรมชาติของผู้เรียนเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก เกี่ยวกับความสามารถของสมอง ความถนัด ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์และจิตใจ ความต้องการพื้นฐาน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศักยภาพผู้เรียน

2. บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ บรรยากาศใฝ่รู้ใฝ่เรียนถือเป็นบรรยากาศทางจิตวิทยาที่สำคัญที่เอื้อต่อ การเรียนรู้ของผู้เรียน ครูผู้สอนต้องมีทักษะ ประสบการณ์และจิตวิทยาในการสร้างบรรยากาศดังกล่าวได้โดยเลือก รูปแบบ (Model) วิธีการ (Innovation) เครื่องมือ (Media) ตลอดจนเทคโนโลยี (Technology) เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศที่เราให้ผู้เรียน ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มากยิ่งขึ้น

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในห้องเรียน ครูผู้สอนควรสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนทุกกลุ่มที่มีศักยภาพแตกต่างกัน ด้วยความเอื้ออาทรเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความมั่นใจที่จะเรียนรู้ของผู้เรียน ที่จะก้าวอย่างมั่นคงเติมศักยภาพของผู้เรียนแต่ละบุคคลให้สูงขึ้น และอย่าลืมนำผู้เรียนที่มีศักยภาพต่ำต้องการความช่วยเหลือจากครูผู้สอนและเพื่อนนักเรียนในการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จผู้เรียนที่มีศักยภาพปานกลาง ต้องการเรียนรู้ได้ด้วยตนเองภายใต้การกระตุ้นประคับประคองและให้กำลังใจของครูผู้เรียนที่มีศักยภาพสูงต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ภายใต้การให้กำลังใจและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้จากครูผู้สอน ให้โอกาส ผู้เรียนใช้ความฝัน จินตนาการ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ประกอบ การเรียนรู้

กุลิศรา จิตรขญาณนิช (2562 : 6 - 7) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ไว้ คือ การจัดการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน จึงจะสามารถทำให้การจัดการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพ บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ สำหรับองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่สำคัญซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดไว้อย่างเป็นระบบเพื่อนำไปใช้พัฒนาผู้เรียน ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษารายละเอียดทั้งหมดในหลักสูตรเพื่อทำความเข้าใจ และสามารถนำสิ่งต่าง ๆ ที่บรรจุไว้ในหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่หลักสูตรกำหนด ที่สำคัญถ้าผู้สอนไม่ได้มีการศึกษาเรียนรู้รายละเอียดต่าง ๆ ในหลักสูตรก็ไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่าสอนเนื้อหาอะไร เพื่ออะไร และวัดผลประเมินผลอย่างไร

2. จุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้เริ่มต้นจะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ทุกครั้ง เพราะจะทำให้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมาย สามารถทราบว่าผู้เรียนจะเกิดพฤติกรรมใดบ้าง รวมทั้งสามารถวางแผนเตรียมเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

3. การจัดการเรียนรู้ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเช่นเดียวกัน เพราะจะทำให้ผู้สอนทราบว่า จะจัดการเรียนรู้อย่างไร ใช้วิธีการใดบ้าง โดยการจัดการเรียนรู้จะต้องเลือกวิธีการที่น่าสนใจมีความเหมาะสมกับเนื้อหาและสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

4. สื่อการเรียนรู้ การนำสื่อการเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้สอนทราบว่าจัดการเรียนรู้อย่างไร ใช้วิธีการใดบ้าง โดยการจัดการเรียนรู้จะต้องเลือกวิธีการที่น่าสนใจมีความเหมาะสมกับเนื้อหาสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

5. การวัดผลและประเมินผล จะทำให้ทราบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ นอกจากนี้ยังสามารถช่วยทำให้ผู้สอนนำข้อมูลที่ได้จากการวัดผลและประเมินผลไปใช้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งสามารถนำปัญหาที่ค้นพบมาใช้ในการทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ

6. ผู้สอน หรือครูเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้เกิดขึ้นและเป็นผู้นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ไปสู่ผู้เรียน

7. ผู้เรียน หรือนักเรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเท่ากับผู้สอน เพราะถ้าไม่มีผู้เรียนหรือผู้รับความรู้ และประสบการณ์ การจัดการเรียนรู้ก็ไม่สามารถที่จะเกิดขึ้นได้เพราะไม่มีผู้รับ

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ที่กล่าวมาในข้างต้นมีหลายอย่างด้วยกันเริ่มตั้งแต่หลักสูตร จุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล ผู้สอน ผู้เรียนรวมทั้งองค์ประกอบทางจิตวิทยา คือ บรรยากาศทางจิตวิทยา และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยา ในชั้นเรียน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ล้วนมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง หากขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไป ก็จะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ไม่มีประสิทธิภาพผู้สอนไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างสมบูรณ์ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ไม่เต็มศักยภาพ และไม่บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมและพัฒนากิจการการเรียนรู้

1. การส่งเสริมและพัฒนากิจการการเรียนรู้ของครู

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่การส่งเสริมและพัฒนากิจการการเรียนรู้ของครูให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ การสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ ดังมีสาระสำคัญ ซึ่งจะได้กล่าวถึงตามลำดับ ดังนี้

1.1 การกำหนดวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้วิสัยทัศน์และเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรถ่ายทอดและชี้แจงครูทุกคนให้เข้าใจตรงกันคือ จัดการเรียนรู้โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ จัดสาระการเรียนรู้โดยเน้นความสำคัญทั้งความรู้ จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานความรู้ต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม พัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละระดับการศึกษา และนำขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาของผู้เรียนเพื่อให้ความรู้และทักษะเพียงพอในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.2 การพัฒนาครูให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นในการจัดการเรียนรู้ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยครูต้องมีความรู้และความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้ รู้เทคนิคในการสื่อสารกับผู้เรียน อีกทั้งสื่อการเรียนรู้และเทคโนโลยีเพื่อผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่เรียนได้อย่างรวดเร็ว ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ครูต้องรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียนด้วย

1.3 การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ การที่ครูจะจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูต้องได้รับการพัฒนาด้านทักษะ ความรู้ ความสามารถและการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องโดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการพัฒนาครูให้สามารถทำหน้าที่เป็นเหมือนครูมืออาชีพ คือ

1) ส่งเสริมกิจกรรมพัฒนาความเป็นมืออาชีพของครู เช่น ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ด้านพัฒนาทักษะการสอน เป็นต้น

2) ส่งเสริมและเข้าร่วมกับครูผู้สอนเพื่อสร้างความเป็น ชุมชนแห่งวิชาชีพ

3) ส่งเสริมและกระตุ้นการใช้ปัญญา

4) ให้การสนับสนุนครูเป็นรายบุคคล ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเอาใจใส่และให้กำลังใจครูแต่ละคนอย่างใกล้ชิด

2. การพัฒนาสื่อและสิ่งและสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้

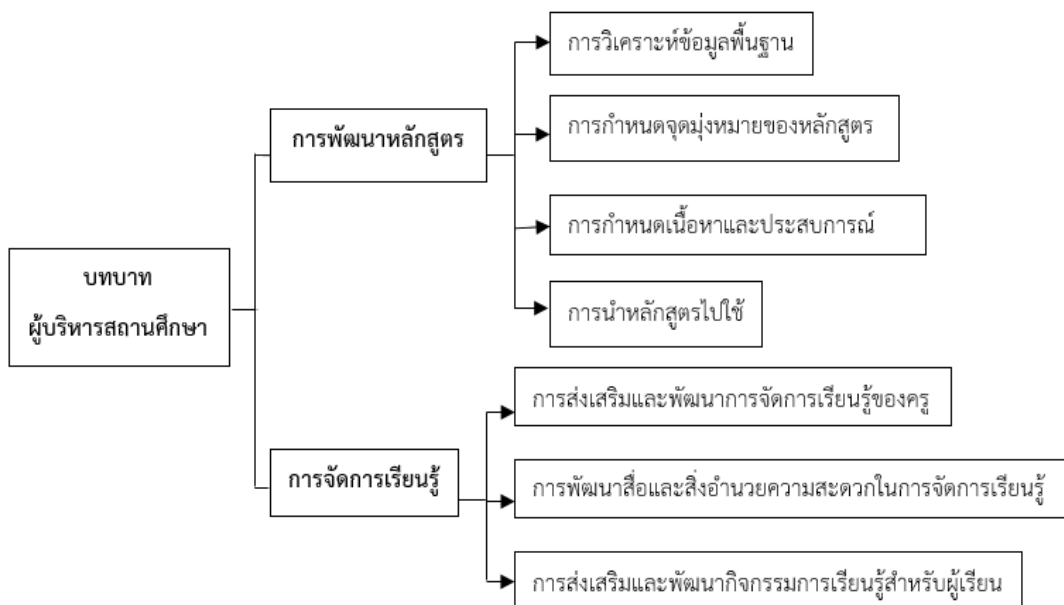
2.1 การบริหารการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้อาจทำได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับประเภทและวัตถุประสงค์ในการใช้และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้เป็นสำคัญ

2.2 การบริหารสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้อง วิเคราะห์ความต้องการ วางแผนในการจัดหา จัดระบบการใช้ การบำรุงรักษาของ สิ่งอำนวยความสะดวก และพัฒนาครูผู้เรียน และบุคลากรให้มีความรู้ในการใช้ตลอดจนการกำกับติดตาม ประเมินผลการใช้ ปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3. การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา การพัฒนาครูให้มีคุณลักษณะที่ดีในการจัดการเรียนรู้และการพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมการสร้างเสริมทักษะการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระ และกิจกรรมเสริมทักษะชีวิต

องค์ความรู้ใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2544). หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). การประกันคุณภาพการศึกษาพ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: ราชกิจจานุเบกษา.
- กุลิสรา จิตรขญาวณิช. (2562). การจัดการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิราภา เพียรเจริญ. (2556). บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดปทุมธานี. ใน วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ณรงค์ พิมสาร, บังอร โกศลปริญญานันท์ และ พงษ์ศักดิ์ พัวพรพงษ์. (2563). บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 315-324.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2535). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพมหานคร.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. (2542). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : สานต่อที่ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเซ็นเตอร์ดีสคัฟเวอร์ จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). รายงานการติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: เพลินสตูดิโอ.
- สำนักงานคณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2557). คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เรียนรู้การผลิตและจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). แนวคิดพื้นฐานการสร้างและพัฒนาหลักสูตร. เชียงใหม่: เดอะโนว์เลจ เซ็นเตอร์.
- Hough, J.B. and Duncan, K. 1970. Teaching description and analysis. Addison-Westlu.
- Taba, H. (1962). Curriculum Development: Theory and Practice. New York: Harcourt,Brace, Jovanovich.